

УДК 159.9:314.5.063

Наталія Дмитрівна ПОТАПЧУК,

*кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник науково-дослідного відділу Національної
академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

ВИНИКНЕННЯ ПСИХОЛОГІЇ СІМ'Ї ЯК НАУКИ

У статті проаналізовано шлях становлення психології сім'ї як науки. Увага приділяється з'ясуванню основних питань, пов'язаних з причинами та етапами розвитку психологічних знань про сім'ю. Охарактеризовано основні підходи щодо вивчення психології сімейних стосунків. Виділено критерії еволюції сім'ї.

Ключові слова: психологія сім'ї, сімейні стосунки, еволюція сім'ї.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Однією зі сфер психологічних знань є психологія сім'ї, яка покликана розкрити психологічні закономірності сімейно-шлюбних стосунків, об'єктивні й суб'єктивні умови їх розвитку та впливу на соціалізацію індивіда. Через сім'ю змінюється покоління людей, у ній людина народжується, через неї продовжується рід. Саме сім'ї належить бути вихователем, розрадником та захисником. Зважаючи на те, що сім'я є одним із найважливіших чинників становлення та розвитку особистості, виникає потреба у систематизації психологічних знань про сім'ю.

Варто зазначити, що у сучасних умовах феномен сім'ї, суперечності, які викликані характером та спрямованістю її змін, набувають особливу актуальність, усе більше перетворюючись на одну з найгостріших соціальних проблем глобального масштабу, вирішення якої висуває складні

© Потапчук Н. Д.

№ 4(73)

2 0 1 4

завдання перед дослідниками. Нормативні та ненормативні кризи (адюльтер, важка хвороба членів сім'ї, інцест, розлучення, повторний шлюб та ін.), що відбуваються в сучасному інституті сім'ї, привертають увагу багатьох фахівців соціального та гуманітарного спрямування. Дослідники шукають ефективні шляхи зміцнення сучасної сім'ї та подолання сімейних проблем. За таких умов необхідними є вивчення історичного досвіду становлення інституту сім'ї, ґрунтовні дослідження етапів зародження психологічних знань про сім'ї та пошук ресурсів для подолання негативних явищ у ній. Однак, незважаючи на низку досліджень, спектр питань, пов'язаний із аналізом проблематики сім'ї та шлюбу, залишається актуальним з огляду на постійні зміни у соціумі, які відбуваються в площині права, культури, політики, релігії, економіки. Потреба осмислення є відкритою через відсутність комплексних робіт, в яких було б узагальнення існуючих підходів до розгляду психологічних закономірностей розвитку сім'ї [3; 4; 11]. Звідси виникає потреба у вивченні проблеми становлення психології сім'ї як сфери наукових знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми та на які опирається автор. Сім'я як соціальний інститут завжди була у центрі уваги дослідників. Дана проблема розглядалася психологами в контексті психології сімейних стосунків. Психологія сім'ї вивчає закономірності виникнення, становлення й руйнування родини як специфічної малої соціальної групи, умови та механізми її функціонування, особистісні та соціально-психологічні чинники, що зміцнюють або дестабілізують шлюб. Багато уваги приділяється питанням статево-рольового виховання молоді, психологічним аспектам сексуальних стосунків. У своїй еволюції сім'я пройшла шлях від розширеного типу (складалася із представників кількох поколінь) до сучасної нуклеарної (ядерної), що включає подружжя та дітей.

За результатами проведеного аналізу наукових джерел [3–4; 8; 12; 14], нами з'ясовано, що психологія сім'ї як наука почала відроджуватися з середини 50-х рр. ХІХ ст.: з'явилися теорії, що пояснюють функціонування сім'ї як системи, мотиви вступу молоді в шлюб, що розкривають особливості подружніх і батьківсько-дитячих стосунків, причини сімейних конфліктів, зрад і розлучень.

Вивчення сім'ї широко представлене у психологічній літературі, зокрема такими дослідниками, як: А. Варга, Л. Лічко, А. Ейдемільер. Різні аспекти глобалізації та сім'ї висвітлені у роботах У. Бека, Д. Бела, Ю. Габер-маса, М. Кастельса, Т. Нобля, Т. Парсонса, К. Слан, К. Слечкі, Е. Тоффлера [3; 11; 13; 14]. Водночас висвітлення історичних аспектів зародження психологічних знань про сім'ю носить ситуативний характер. Зокрема, з наукової точки зору маловивченими залишаються питання, пов'язані з причинами та етапами розвитку психологічних знань про сім'ю, а також концептуальних підходів стосовно аналізу сім'ї та її ролі в суспільстві.

Метою статті є з'ясування причин, які зумовили розвиток психології сім'ї, вивчення основних етапів становлення психології сім'ї як науки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стосовно проблеми сім'ї та шлюбу нині існує багато різних досліджень, оскільки сім'я як соціальний інститут завжди привертала увагу дослідників. Ще античні мислителі Платон (427 р. до н. е. – 347 р. або 348 р. до н. е.) і Арістотель (384 р. до н. е. – 322 р. до н. е.) обґрунтовували свої погляди на шлюб і сім'ю, критикували тогочасну типологію сім'ї й висували проекти її перетворення. Платону належить ідея створення ідеальної держави, в якій ним пропонувалося для укріплення суспільства введення спільності дружин, дітей та майна. Арістотель вважав, що сім'я утворює певне поселення, а об'єднання таких поселень є державою.

Однак найбільший внесок в історичну реконструкцію сімейних стосунків належить І. Бахофену (1815–1887 рр.), який випустив у 1861 році книгу про материнське право, дослідження гінекократії давнього світу за його релігійною та правовою природою [2]. У своїй праці він зазначає, що на початку зародження людства кровні зв'язки можна було простежити лише по материнській лінії, саме тому жінка-мама виступала правителем і законодавцем як роду, так і суспільства загалом. Це виявлялося в побудові сім'ї, суспільства та в релігії. Вважається, що праці саме цього дослідника поклали початок вивчення історії сім'ї. Також розвиток сім'ї в історичному аспекті розглядав Дж. Мак-Леннан (1827–1881 рр.), що опублікував у 1865 р. дослідження про доісторичний шлюб [7]. Результати його досліджень знайшли глибоку підтримку в Англії, де його вважали засновником історії сім'ї. Загалом варто зазначити, що як І. Бахофен, так

і Дж. Мак-Леннан у своїх працях підкреслюють ідею мінливості форм шлюбу.

Еволюційні погляди щодо утворення шлюбу та сім'ї також можна знайти у працях американського вченого Л. Моргана (1818–1881 рр.) про доісторичне суспільство (1877 р.) [14], а також у дослідженнях К. Маркса (1818–1883 рр.) та Ф. Енгельса (1820–1895 рр.), присвяченим виникненню сім'ї, приватної власності та держави (1884 р.) [15]. Вищезазначені дослідники доводили, що сім'я є продуктом історичного розвитку, і кожній суспільно-економічній формації притаманні певні сімейно-шлюбні стосунки. Поява цих праць суттєво посприяла майбутньому зародженню психології сім'ї як науки, адже в них аналізуються певні закономірності виникнення та існування сім'ї, а також і психологічні чинники, що впливають на шлюб.

У 20–50-і рр. ХХ століття в дослідженнях відображалися тенденції розвитку сучасних сімейних стосунків. Так, П. Сорокін (1889–1968 рр.) [12] проаналізував кризові явища в радянській сім'ї: ослаблення подружніх, батьківсько-дитячих і родинних зв'язків. Систематичне вивчення сімейної психології було започатковане наприкінці 20-х – на початку 30-х років ХХ ст. Бурхливе зростання кількості досліджень у цій сфері призвело до того, що у 60–70-х роках велися активні дискусії про можливість виокремлення проблем сім'ї в окрему науку. Становлення психології сім'ї як науки відбувалося поступово. Аналіз наукових джерел [4; 5; 10; 15] свідчить про те, що у вивченні психології сімейних стосунків існують кілька напрямів, а саме: еволюційний підхід, функціональний, біологічний (етологічний підхід), емпіричний, науковий підхід.

Першим етапом розвитку психології сім'ї є еволюціонізм, який прокладав шлях у науку, борючись з ідеєю початкової даності патріархальної сім'ї. Згідно з поглядами П. Сорокіна [12, с. 75] головні положення еволюційного підходу такі:

майже в усіх досліджених народів спорідненість по матері передувала спорідненості по батьку;

на первинному рівні статевих стосунків, нарівні з тимчасовими моногамічними стосунками, панує широка свобода шлюбних стосунків;

еволюція шлюбу перебувала в поступовому обмеженні цієї свободи статевого життя;

еволюція шлюбу полягала в переході від групового до індивідуального.

Згідно з теорією еволюціонізму сімейні стосунки розвиваються в прогресивному напрямі – від нижчих форм до вищих. При цьому підкреслюється їх соціальна обумовленість, історична визначеність і репрезентованість у сімейній життєдіяльності та системі спорідненості. У зв'язку з цим вітчизняний дослідник А. Антонов [1, с. 29] називає цей підхід концепцією інваріантності сім'ї. Суть його зводиться до того, що люди завжди будуть одружуватися, народжувати дітей і тим самим брати участь у споріднено-сімейних стосунках. У межах еволюційного підходу відома й інша точка зору, пов'язана з трактуванням сімейних стосунків через призму занепаду культури й суспільства. Її прихильники наголошують на негативних тенденціях у розвитку сімейних стосунків: ослаблення союзу між батьками і дітьми, чоловіками і жінками, розпад родинного господарства.

Другим підходом у вивченні розвитку психології сім'ї є функціональний, згідно з яким сімейні стосунки є похідними від способу життя сім'ї та сімейного укладу, зумовлені соціокультурними функціями сім'ї й будуються на системі соціокультурних ролей, пов'язаних зі шлюбом, спорідненістю та батьківством [12, с. 21]. Дослідники цього напрямку вивчення сім'ї сконцентрували зусилля наукових пошуків на механізмах згуртованості сім'ї, ролі кожного члена сім'ї в сімейному житті, на взаємозв'язку розлучень і самогубств. Вони звернули увагу на те, що низка сімейних функцій змінюється і навіть втрачається під впливом урбанізації. Функціоналізм визнає шлюбні стосунки лише у разі появи вагітності й народження дитини. Підкреслюється вплив добровільності шлюбу (замість шлюбу за домовленістю між батьками) на його нестабільність, а зменшення кількості сучасної сім'ї на сімейну солідарність. Функціоналістам належить розробка проблем материнства і батьківства. У функціональному підході, на відміну від еволюціоністського, ключовим моментом виступає проблема відповідальності, яка розуміється вузько – у внутрішньосімейних стосунках і широко – у контексті суспільних стосунків.

Черговим дослідники виділяють біологічний підхід. Початок цього напряму починається з появи праць Ч. Дарвіна про походження людини і статевий добір. Представники біологічного підходу оперують головним чином методами порівняльної етології, розбираючись у прихованих, нерідко інстинктивних основах поведінки людини. Прихильники біологічного (етологічного) підходу відкидають проміскуїтет як початкову форму шлюбних стосунків, тому що це суперечить інстинктивній потребі дітей мати батьків і материнському (батьківському) інстинкту дорослих. Згідно з етологічним підходом історичний період застав людство з чотирма системами шлюбних стосунків [7, с. 30]:

- груповим шлюбом;
- полігнією – один чоловік і кілька дружин;
- поліандрією – одна дружина і кілька чоловіків;
- моногамією (довічна і та, що припускає розлучення) – один чоловік і одна дружина.

Етологи констатують природний характер усіх перерахованих форм шлюбно-сімейних відносин та їх мінливість. З біологічної позиції різноманіття шлюбно-сімейних відносин – це дивний факт, тому що шлюбна система – видова ознака й являє собою константу. Незвичайність етологічного аспекту полягає в припущенні початкової моногамності предків людини, ствердженні того, що в подальшому на якомусь етапі еволюції предки людини повернулися до групового шлюбу. Співіснування програм моногамного і групового шлюбу було тривалим. У межах етологічного підходу з'ясовано, що моногамія не ідеал з точки зору природного добору, виявлена кардинальна різниця у біологічних мотивах шлюбної поведінки двох статей, відкриті явища інверсії домінування в період шлюбних відносин, надмірна гіперсексуальність людини. У розпал біологічної еволюції людина вийшла з-під дії природного добору, тому що головною умовою успіху стала інформація, що передається не генетично, а через знання, які передаються позагенетично, через потребу в соціалізації.

Згідно з четвертим емпіричним підходом, сім'я розглядається як мала соціальна група зі своєю історією виникнення, функціонування і розпаду. Сімейні стосунки будуються на емоційній близькості членів сім'ї, на

їх потребах і потягах. Дослідники вважали, що спонтанна стійкість сім'ї під час зміни поколінь досягається завдяки схильності до солідарності і згуртованості. Вони наголошували на нестабільному характері сімейних стосунків під тиском індустріалізації й урбанізації, розрізненому існуванні батьків і дітей, ослабленні батьківського авторитету:

Останнім напрямом вивчення психології сім'ї дослідники виділяють науковий підхід. Цей напрямок має право на існування, хоча можна піддати сумніву його назву. Сімейні стосунки розглядаються у взаємозв'язку особистості й суспільства. До творців і прихильників цього підходу відносять В. Джемса, Ч. Кулі, У. Томаса, Ф. Знанецького, Ж. Піаже, З. Фрейда та інших. Міжособистісні стосунки, значущий характер близьких стосунків, сім'я як єдність взаємодіючих особистостей – усе це є ключовими моментами теорій сцієнтичної соціально-психологічної спрямованості.

Крім перерахованих підходів до історії вивчення психології сімейних стосунків, вчені виділяють чимало інших. Вагомий внесок в аналіз теоретичних схем і концепцій дослідження сім'ї зробив американський соціолог Р. Хілл. На його думку, існує принаймні п'ять підходів до вивчення сім'ї [14]:

інституційно-історичний (еволюціонізм);

структурно-функціональний;

інтеракціоністсько-рольовий, символічний інтеракціонізм;

ситуаційно-психологічний;

девелопментаністський (оснований на розвитку життєвого циклу сім'ї).

Перші два підходи орієнтовані на вивчення сім'ї за роллю і функціями, які виконують у суспільстві, а також динаміки сімейних структур і їх соціальних наслідків. Три наступні зводяться до теорії соціальної поведінки особистості і груп.

У дослідженнях, присвячених проблемам сім'ї, простежуються основні етапи її еволюції: майже у всіх народів спорідненості по матері передувала спорідненості по батькові, на первинному шаблі статевих стосунків поряд із тимчасовими (короткими і випадковими) моногамними зв'язками панувала широка свобода шлюбних стосунків, поступово свобода статевого життя обмежувалася, зменшувалася кількість осіб, які

мали шлюбне право на ту чи іншу жінку (чи чоловіка), динаміка шлюбних відносин в історії розвитку суспільства полягала в переході від групового шлюбу до індивідуального.

Загалом дослідниками було виділено шість концептуальних підходів стосовно аналізу сім'ї та її ролі в суспільстві, які дозволяють по-різному оцінювати її природу та сутність.

Прихильниками (З. Фрейд, Е. Еріксон) першого концептуального психоаналітичного підходу сім'я загалом оцінюється негативно як така інституція, яка, нав'язуючи людині настанови і норми, викликає як особисті психологічні проблеми, так і соціальні негаразди, поява ж всіх соціальних проблем пов'язується з репресивною сімейною функцією батьків по відношенню до дітей, причому у зв'язку з цивілізаційним поступом людства відбувається істотне збільшення і накопичення суспільних конфліктів та дисгармоній.

Другий соціологічно-футурологічний концептуальний підхід (авторами якого є Е. Тьоніс, Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, О. Харчев, Н. Смелзер, О. Тофлер та інші) акцентує свою увагу на соціальних відносинах, які не залежать від біологічної природи людини, від її психічної діяльності, від індивідуальних особливостей окремої особи. Прихильники цього напрямку вивчають сім'ю як первісну групу взаємодіючих особистостей та як інституцію, роблять соціологічний аналіз еволюції сімейно-родинних стосунків і позитивно оцінюють зміну форм сім'ї.

Прихильники фамілістичного концептуального підходу (О. Антонов, В. Борисов, Ф. Фукуяма та інші) не погоджуються з оцінками прибічників соціологічного підходу щодо стану і перспектив розвитку сім'ї й вважають, що сім'я як соціальний інститут проходить в своєму історичному розвитку визначений відрізок часу від періоду виникнення, формування традиційної сім'ї до стадії розквіту цивілізації, яка базується на патріархальному типі сім'ї, а потім занепаду та кризи.

Авторами четвертого культурологічного концептуального підходу (Л. Уайт, О. Радугін, Б. Маліновський та інші) феномен сім'ї розглядається у тісній взаємодії з культурою: культурні інститути регулюють традиції та культурні потреби сім'ї, а вона, у свою чергу, може сприяти або

гальмувати розвиток культури, руйнування сім'ї може привести до порушень у системі соціальних взаємодій.

Прихильники п'ятого гендерного концептуального підходу (С. де Боуар, Б. Фрідан, Д. Грімшоу, Г. Брандт) вбачають основну діючу силу, головну "пружину" суспільного розвитку в особливостях та колізіях стосунків між чоловіком та жінкою, причому чоловіки розглядаються як соціально привілейована, а жінки, відповідно як соціально підкорена стать. Найбільш активно гендерну проблематику розробляє фемінізм (який можна визначити як своєрідний жіночий ідеологічний рух).

Шостий концептуальний підхід – соціально-філософський, який певним чином акумулює запропоновані підходи (передусім фамілістичний, культурологічний, гендерний), акцентуючи увагу, однак, на сім'ї як соціальній системі (тобто розглядаючи її і як соціальний інститут, і як соціальну спільноту), як специфічну форму соціальної життєдіяльності людства [9].

За результатами аналізу наукових джерел нами з'ясовано, що у своїй еволюції сім'я пройшла шлях від розширеного типу (складалася із представників кількох поколінь) до сучасної нуклеарної, що включає подружжя та дітей.

Беручи до уваги все вище сказане, можемо виділити такі критерії еволюції сім'ї [5]:

структура зрушення (рух від спорідненості (батько – син) до свояцтва (чоловік – дружина), нуклеарності);

функціональні зрушення (егалітаризація);

активізації особистісної взаємодії членів сім'ї.

Сьогодні, як свідчить практика, найпоширенішими причинами розвитку психології сім'ї в Україні є такі:

порушення механізму адаптації сім'ї до динамічних процесів у суспільстві;

послаблення захисної функції сім'ї (як матеріальної, так і психологічної);

структурно-функціональна трансформація сім'ї за невизначеності або суперечливості сімейних ролей;

зниження значення сім'ї в системі життєвих цінностей особистості з подальшою переорієнтацією значної частини молоді на позашлюбні стосунки або повторний шлюб;

погіршення дитячо-батьківських взаємин, зумовлене невідповідністю та закаменілістю батьківських норм;

ускладнення сімейної адаптації молодого подружжя внаслідок неадекватних дошлюбних очікувань, завищених вимог до партнера;

нестабільність життєвих планів в умовах економічної нестабільності.

Підсумовуючи, можна навести думку С. Голода [4], який наголошував, що структуризація сім'ї відбувається протягом тисячоліть, функціональні зміни – з початку ХХ століття, а активізація особистісної взаємодії подружжя – лише в останні десятиріччя.

Висновки. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що розвиток психологія сім'ї як наука бере початок з середини 50-х років ХІХ ст. Саме в цей час з'явилися теорії, що пояснюють функціонування сім'ї як системи, мотиви вступу в шлюб, що розкривають особливості подружніх і батьківсько-дитячих стосунків, причини сімейних конфліктів і розлучень.

За свідченнями дослідників з початку свого виникнення психологія сім'ї вивчала закономірності виникнення, становлення й руйнування родини як специфічної малої соціальної групи, умови та механізми її функціонування, особистісні та соціально-психологічні чинники, що зміцнюють або дестабілізують шлюб. Багато уваги психологія сім'ї почала приділяти питанням статево-рольового виховання молоді, формуванню сімейної мотивації, психологічним аспектам сексуальних стосунків, взаємоадаптації шлюбної пари, їх психологічній сумісності. Психологічному аналізу підлягали різні аспекти сімейного життя: витoki утворення сім'ї; формування готовності до шлюбу й подружніх стосунків; загальні тенденції розвитку сім'ї, особливості шлюбно-сімейних міжособистісних взаємин та інші соціально-психологічні проблеми.

На сучасному етапі психологія сімейних стосунків розвивається в контексті вирішення завдань профілактики нервових і психічних за-

хворювань, а також – проблемного сімейного виховання. Питання, що розглядаються сімейною психологією, є різноманітними: це проблеми подружніх, батьківсько-дитячих стосунків, взаємини із старшими поколіннями в родині, напрямки розвитку, діагностика, сімейне консультування, корекція стосунків. Новим напрямком у розвитку психології сімейних стосунків є розробка її методологічних засад, опора на які дозволяє уникнути фрагментарності, випадковості, інтуїтивності. Відповідно до основного методологічного принципу системності сімейні стосунки являють собою структуровану цілісність, елементи якої взаємопов'язані, взаємообумовлені. Це подружні, батьківсько-дитячі, дитячо-батьківські, дитячо-дитячі, прабатьківсько-батьківські, прабатьківсько-дитячі стосунки.

Отже, беручи до уваги сказане вище, можемо зробити висновок, що психологія сімейних стосунків – це складний феномен, складна психічна реальність, яка вивчає структуру стосунків у сім'ї, її аспекти життя та функціонування.

Перспективним у подальшій роботі видається психологічний аналіз основних напрямів вивчення сім'ї у XIX–XX ст. та розвиток психологічних методів дослідження сімейно-шлюбних стосунків.

Список використаної літератури

1. Антонов А. И. Социология семьи / А. И. Антонов, В. М. Медков. – М. : Изд-во МГУ ; Изд-во Международного университета бизнеса и управления. – 1996. – 304 с.
2. Бахофен И. Я. Материнское право / Иоганн Якоб Бахофен // Классики мирового религиоведения. Антология / научн. ред. О. В. Кирьяев. – М., 1996. – С. 216–267.
3. Білоножко Є. П. Шлюбно-родинні взаємини як об'єкт філософського осмислення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 “Соціальна філософія та філософія історії” / Білоножко Є. П. – К., 2010. – 218 с.
4. Голод С. И. Семья и брак: историко-социологический анализ / С. И. Голод. – Санкт-Петербург : Петрополис, 1998. – 271 с.
5. Дружинин В. И. Психология семьи / В. И. Дружинин. – Екатеринбург, 2000. – 529 с.

6. Эйдемиллер Э. Г. Семейная психотерапия / Э. Г. Эйдемиллер, В. В. Юстицкис. – Л. : Медицина, 1989. – 186 с.
7. Мак-Леннан Дж. Ф. Первобытный брак / Дж. Ф. Мак-Леннан. – М., 1865. – 482 с.
8. Маркс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства / К. Маркс, Ф. Энгельс // Избранные произведения : в 3-х т. – М. : Политиздат, 1986. – Т. 3. – 639 с.
9. Морган Л. Г. Древнее общество или исследование линий человеческого прогресса от дикости через варварство к цивилизации / Льюис Г. Морган. – Л., 1934. – 305 с.
10. Поліщук В. М. Психологія сім'ї / В. М. Поліщук, Н. М. Ільїна, С. П. Поліщук. – 2-ге вид. – К., 2009 – 282 с.
11. Ткачова В. О. Стан і перспективи розвитку сім'ї в сучасному українському суспільстві (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 “Соціальна філософія та філософія історії” / В. О. Ткачова. – Одеса, 2008. – 20 с.
12. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество : [пер. с англ.] / П. А. Сорокин ; общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согомонов. – М. : Политиздат, 1992. – 543 с.
13. Трофімов Ю. Л. Психологія / Ю. Л. Трофімов. – К. : Вид-во “Либідь”. – 2008. – 558 с.
14. Шнейдер Л. Б. Семейная психология : учеб. пособ. для студ. вузов / Л. Б. Шнейдер. – 2-е изд. – М. : Академический Проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2006. – 768 с.
15. Черников А. В. Системная семейная терапия / А. В. Черников. – Изд. 3-е, испр. и доп. – М. : Независимая фирма Класс, 2001. – 208 с.
16. Яблонська Т. М. Актуальні проблеми досліджень сучасної сім'ї в Україні / Т. М. Яблонська // Український соціум. – 2004. – № 2 (4). – С. 80–84.

Рецензент – доктор психологічних наук, професор Потапчук Є. М.

Стаття надійшла до редакції 11.11.2014.

Потапчук Н. Д. Возникновение психологии семьи как науки

В статье проанализировано становление психологии семьи как науки. Внимание уделяется выяснению основных вопросов, связанных с причинами и этапами развития психологических знаний про семью.

Дана характеристика основным подходам по изучению психологии семейных отношений. Выделены критерии эволюции семьи.

Ключевые слова: *психология семьи, семейные отношения, эволюция семьи.*

Potarchuk N. D. Emergence of family psychology as science

One of spheres of psychological knowledge is psychology of family. Through family the generation of people passes, in it a man gives birth, family proceeds due to family. Exactly family is called to be an educator, defender, As family is one of major factors of becoming and development of personality, there is a requirement in systematization of psychological knowledge about family.

In modern terms the phenomenon of family, contradictions which are caused character and orientation of its changes, acquire the special actuality, all anymore growing into one of the sharpest social problems of global scale, the decision of which pulls out difficult tasks before researchers. Normative and non-normative crises which take a place in the modern institute of family come into the notice of many specialists of social and humanitarian direction. Researchers search the effective ways of strengthening of modern family and overcoming of domestic problems. On such conditions necessary are a study of historical experience of becoming of institute of family, detailed researches of the stages of origin of psychological knowledge, about families and search of resources for overcoming of the negative phenomena in it. However, without regard to the row of researches, spectrum of questions, related to the analysis of problem of family and marriage, remains topically, taking into account permanent changes in community, which take a place in a plane right, cultures, politicians, religions, economies. A necessity of comprehension is opened for lack of complex works in which generalization of the existent going would take a place near consideration of psychological conformities to the law of development of family. From here, the purpose of the article it is been is finding out of reasons, which stipulated development of psychology of family, studies of the basic stages of becoming of psychology of family, as sciences.

The analysis of scientific literature testifies that development psychology of family, as sciences, takes beginning from middle of 50th the XIX item Exactly

theories, which explain functioning of family as systems, entering reasons into marriage, appeared at this time, that expose the features of matrimonial and paternal-child's relations, reasons of domestic conflicts and broad patterns.

On the testimonies of researchers psychology of family from the beginning of the origin studied conformities to the law of origin, becoming and destruction of family, as specific small task force, terms and mechanisms its functioning, personality and socially psychological factors which fasten or destabilized marriage. Psychology of family began to spare much attention the questions of sexual and role education of young people, forming of domestic motivation, psychological aspects of sexual relations, mutual adaptation of marriage pair, to their psychological compatibility. The different aspects of domestic life were subject a psychological analysis: sources of formation of family; forming of readiness to marriage and matrimonial relations; general progress of family trends, features of marriage-domestic interpersonal mutual relations, and other socially psychological problems.

On the modern stage psychology of domestic relations develops in the context of decision of tasks of prophylaxis of nervous and psychical diseases, and also – problem domestic education. Questions, that examined domestic psychology, are various. In accordance with basic methodological principle of the system, domestic relations show by itself the structured integrity the elements of which are closely associated.

Consequently, having regard to higher said, can draw a conclusion, that psychology of domestic relations is the difficult phenomenon, difficult psychical reality, which studies the structure of relations in families, its aspects of life and functioning.

Keywords: *psychology of family, domestic relations, evolution of family.*